

בית הלוי על שמות פרק לד פסוק ו

שם במסכת ר"ה (דף י"ז) כתבו התוס' חשבון של הי"ג מדות דנושא עון ופשע וחטאה הם שלש מדות דעון הוא מזיד ופשע הוא מרד וחטאה הוא שוגג, ולכאורה יש להבין דבמסכת יומא (דף ל"ו) פליגי ר"מ ורבנן בסדר וידי דר"מ ס"ל דאומר עויתי פשעתי חטאתי וכן במשה הוא אומר נושא עון ופשע וחטאה. וחכ"א עונות אלו הזדונות פשעים אלו מרדים וחטאה אלו השגגות ומאחר שהתודה על זדונות ומרדות חוזר ומתודה על שגגות אלא כך הוא מתודה חטאתי עויתי פשעתי אלא מהו שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה הכי קאמר רבש"ע בשעה שישראל חוטאים לפניך ועושים תשובה עשה להם זדונות כשגגות. הרי דאליבא דחכמים דקיי"ל כוותיהו אין לחשוב חטאה במדה דהרי ה"ק נושא עון ופשע ועושהו כחטאה וא"כ הא לא קאי נושא על חטאה. והיותר קשה דהתוס' כתבו דמש"ה הם שלש מדות משום דעון הוא מזיד ופשע הוא מרד וחטאה הוא שוגג וזהו כחכמים והרי לדבריהם אין כאן אלא שתי מדות ולא שלש. אמנם הרי גם בלא דברי התוס' יש להבין עיקר דברי הגמרא מדוע לא ביקש משה רק שיעשה להם הזדון כשוגג ומדוע לא ביקש שימחול להם לגמרי ויעשה להם כזכיות, ובשביל קושיא זו מפרשים התוס' דהכי פירושו עשה להם זדונות כשגגות פי' שתמחול להם על הזדונות כמו שאתה מוחל על השגגות, ופירוש הפסוק לפי"ז כך הוא נושא עון ופשע כמו שאתה נושא חטאה ומש"ה גם וחטאה הוא בחשבון המדות. אמנם לפ"ז יש להבין מהו הכוונה בהמשל הזה ומה הוצרך בזה לומר כמו שאתה מוחל על השוגג כן תמחול על הזדון. ויובן בהקדם הא דאיתא במס' יומא (דף פ"ו) ר' חמא בר חנינא רמי כתיב (ירמיה ג) שובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים אתם ופירש"י כשתעשו תשובה מעלה אני עליכם כאילו תחילת החטא ע"י נערות ושטות ושובבות וכתוב (הושע יד) ארפא משובותיכם ופירש"י משמע מכאן ולהבא כבע"מ שנתרפא שמקצת שמו עליו לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה, ופירש"י השב מאהבה נעקר עונו מתחילתו. הרי חזינן דאם מעיקרו היה החטא בשוגג ע"י נערות ושטות כשעושה תשובה נמחל לגמרי והרי הוא כמי שלא חטא מעולם וגם החוטא במזיד אם אח"כ שב מאהבה מעלה עליו כאילו מעיקרא היה בשוגג ונמחל לגמרי אבל אם שב רק מיראה הרי הוא כבע"מ שנתרפא שאינו רק מכאן ולהבא ועדיין מקצת שמו עליו, ועיין בכתובות (דף ע"ד) גבי קידש אשה ע"מ שאין בה מומין או נדרים ואיתא שם הלכה אצל חכם והתירה מקודשת אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת מה בין חכם לרופא חכם עוקר הנדר מעיקרו ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא, ופירש"י דהרי חכם פותח לה בחרטה אדעתא דהכי מי נדרת והיא אומרת לא והרי הוא בא לידי כך הלכך אין כאן נדר ונמצא כמי שלא היה עלה בשעת קידושו. וכמו כן השב על השוגג הרי הוא כמו נדר הניתר ע"י פתח דבתחילה היה בטעות וכמו שאמר הכתוב (ירמיה לא) כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך ונעקר אחר התשובה מעיקרו כמי שלא חטא. אבל השב על זדון ומרד הרי אין כאן פתח מעיקרא דנאמר דעל ידו יהיה נעקר מעיקרו דרק מכאן ולהבא הוא מתחרט ורוצה לעזוב דרכו הרי הוא כרפואה דאינו רק מכאן ולהבא. אמנם אם שב מאהבה אז גם בחטא במזיד נחשבים לו המזידים כאילו היה מעיקרא בשוגג ומוחלין לו מחילה דמעיקרא וכמו שלא היה מעולם וכמו שלא היה בו חטא מעיקרא. וזהו שביקש משה רבינו כשישראל חוטאים ועושים תשובה תמחול להם על זדונות כמו שאתה מוחל על השגגות דכמו דבשגגות הוא מחילה דמעיקרא כיון דגם מקודם היה על ידי שטות וטעות כמו כן תמחול להם על זדונות מעיקרא. והטעם לזה משום דבישראל גם המזידים הוא ע"י טעות ושטות ושוגג וכמו שאמרו חז"ל (הובא בשבט מוסר פ"ה) רשעים מלאים חרטה, והענין משום דרצונו לעשות רצונך רק מי מעכב שאור שבעיסה דהיצה"ר הוא המבלבל ומחטיא אותנו ומש"ה מלאים חרטה דתיכף אחר העבירה אז נסתלק היצה"ר מן האדם ונשאר על רצונו הטוב מש"ה תיכף נתחדש בו החרטה. וזהו רק בישרים ומש"ה אמר כשישראל חוטאים לפניך ועושים תשובה עשה להם זדונות כשגגות דהם מלאים חרטה וברצון הפנימי שלהם אינם חפצים בעבירה ורק היצה"ר מבלבל אותם. וע"כ נחשב כשוגג ומוחל להם מעיקרו כמי שלא חטא. משא"כ ברשעים גם כשעושים תשובה אינו נמחל רק מכאן ולהבא.